

Козинець О.Г., к.і.н., доцент, зав. кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права юридичного факультету ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ

ПРОКУРАТУРА І АДВОКАТУРА ЧАСІВ СУДОВОЇ РЕФОРМИ 1864 р. І В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Судові органи перш ніж стати такими, якими вони є в нашому сучасному розумінні, пройшли складний і довгий шлях. Звичайно, що не стали винятком органи прокуратури і адвокатури. Які на території України взагалі з'явилися лише в середині XIX ст. і зазнали суттєвих змін, від виникнення судової реформи до сьогодення. Судова реформа 1864 р. була наслідком кризового стану судової системи Російської імперії, до якої на той час входила більшість українських земель. Самодержавство суттєво гальмувало розвиток держави і тому розробка реформа мала демократичний характер. У судовій системі демократизація суду не була можливою без створення адвокатури і реформування прокуратури, адже саме вони є важливим компонентом змагального характеру судового процесу, а адвокатура ще й надавала захист у судовому засіданні підсудним особам.

Розгляд цього питання, на наш погляд, є дуже значимим і актуальним, особливо сьогодні, коли Україна стоїть на шляху реформувань і вибору векторів подальшого розвитку необхідно якомога досконало вивчити всі попередні спроби реформування, що проходили на території України. Звичайно, що не останнє місце в структурі правових інститутів займають прокуратура і адвокатура. Тим більше, що зараз, як і в далекому 1864 р. ці інститути знаходяться в кризовому стані. Саме тому взаємозв'язок в даному випадку прямо пропорційний, без вивчення становлення і впровадження цих інститутів на території України, ми ризикуємо повторити ті самі помилки, при реформуванні вже існуючих.

Метою статті є дослідження функціонування органів адвокатури і прокуратури на території України після судової реформи 1864 р. і за часів незалежності України.

В XIX ст. швидкий розвиток промисловості в Російській імперії, становлення та розвиток капіталістичних відносин диктували необхідність серйозного захисту купецького стану, підприємництва і, взагалі, приватної власності, а також з поширенням буржуазних відносин постало питання про захист підсудних осіб. Інститут адвокатури до проведення судової реформи 1864 р. взагалі не існував через певні суб'єктивні. Закон „Про присяжних повірених” Державна Рада розглядала досить тривалий час тому, що розуміли значимість та важливість даного інституту, щоб „всі зусилля цього закону були спрямовані до того, що природним чином оселити в публіці повну довіру до нового стану, а для цього необхідно захистити його і на перший час від усіх елементів, незгодних із його гідністю і призначенням”. Керівництво також розуміло, щоб орган адвокатури був насправді компетентним у суді, необхідно було приймати на цю посаду лише справжніх професіоналів. Тому була створена Рада присяжних повірених, до компетенції якої було віднесено прийом та утвердження осіб на посадах адвокатів. Слід зазначити, що з цим завданням Рада впоралася, і на посадах присяжних повірених були насправді компетентні особи з вищою юридичною освітою. Процес формування органу адвокатури був завершений вже в 1866-1867 рр. і почався процес його впровадження. Звичайно, що першими судовими засіданнями за участі адвокатів були засідання в найбільших містах Російської імперії (Москва, Петербург), а вже згодом цей процес поширився і на територію українських земель. Таким чином, судова реформа стала значним поштовхом до демократизації суду, адже нарешті підсудні змогли відчувати захист в обличчя держави, що позитивно сказалося на розвитку держави і судочинства в цілому на українських землях [3].

Із створенням адвокатури, розпочато новий етап в історії судочинства Росії і України, тому функціонування адвокатури в XIX ст. неодмінно пов'язане із функціонування адвокатури в уже незалежній Україні. І хоча її розвиток був призупинений за радянських часів, в умовах незалежності, інститут адвокатури почав знову активно розвиватися. 19 грудня 1992 р. Верховна Рада України прийняла Закон „Про адвокатуру”, який передбачає, що адвокатура діє на принципах верховенства закону, незалежності, демократизму, гуманізму і конфіденційності [2] - принципи які були основними і після впровадження цього судового органу.

Отже, адвокатура, впроваджена після проведення судової реформи 1864 р. стала невід'ємною частиною російського суду, а швидкий розвиток вже в умовах незалежності призвів до створення важливого компетентного, демократичного та незалежного судового органу сьогодні, який успішно функціонує та забезпечує захист прав і свобод підсудних осіб.

Прокуратура була створена ще в 1772 р. в процесі реформ, проведених Петром I на початку XVIII ст. Але прокуратура на цьому етапі залежала від діяльності держави та політики царизму. Важливим етапом становлення прокуратури слід вважати судову реформу Олександра II 1864 р., в ході якої прокуратура зазнала значних реформувань буржуазно-демократичного напрямку. Після видання Судових Статутів й відділення судової влади від адміністративної, створилася цілком самостійна система судових установ, якій і довірили відправлення цивільного правосуддя. В 1864 р. були прийняті „Основні положення про прокуратури”, де прокуратура визначалася як єдиний та централізований орган системи прокурорського нагляду зі строгою ієрархією, та

статусом незалежності прокурорів від адміністративної влади та їх незмінності на посаді. Головною сутністю реорганізації органів прокуратури було те, що обмежувався прокурорський нагляд судовою владою імперії, а також те, що прокурори, фактично, стали керівниками попереднього розслідування, тобто на обов'язки прокурора було покладено підтримання державного обвинувачення в суді. Також функції прокуратури в основному поширювалися на кримінальне судочинство, і в окремих випадках на цивільне. Згідно зі Статутом суддя повинен був також вислухати висновок прокурора, а вже потім оголосити вирок, що давало судді можливість або переконатися в своїй правоті, або навпаки перекреслити впевненість у винуватості підсудного. Діяльність прокурорів обмежувалася справами, що відносилися до судового відомства та існували вони виключно при судах [10, с.8].

Прокурор запрошувався до участі в засіданні й давав висновки у таких випадках: з питань про суперечки між судовими та адміністративними установами; з питань про порушення кримінального переслідування зважаючи на обставини виявленні в цивільній справі, що підлягають розгляду кримінального суду, зокрема, у разі спору про підробку документів; у справах шлюбних і про законність народження, якщо у справі немає відповідача; 4) у справах про винагороду за збитки, завдані неправильними діями посадових осіб [3, с. 236].

Законом України «Про прокуратуру», прийнятим Верховною Радою України 5 листопада 1991 р., були визначені перші завдання, функції та повноваження органів прокуратури. Впровадження прокуратури в незалежній Україні припало на складний час 90-х рр., відомий своїм спалахом злочинності і криміналу. Саме в ці роки розпочався шалений тиск на прокуратуру і, передусім, на вищий її орган Генеральну прокуратуру України з боку різних політичних кіл з метою використати її у певних кон'юнктурних цілях. Пропозиції по обмеженню її компетенції та діяльності були на руку деяким політикам, але не на руку молодій Українській державі, а постійна зміна керівників не давала змоги обрати оптимальний вектор розвитку. Це все негативно позначилося на діяльності прокуратури в перші роки незалежності. В 1998 р. почався процес реформування органу прокуратури, з урахуванням вже існуючого органу і реформувань попередників. Саме тут важливу роль зіграв і досвід реформувань XIX ст. Наразі триває розробка нового закону „Про прокуратуру”, набуття чинності якого відбудеться в липні 2015 р.

Таким чином, дослідивши функціонування органів прокуратури і адвокатури в XIX ст., а саме після впровадження Олександром II нових Судових статутів та в умовах сьогодення можна зробити висновок, що зв'язок дійсно простежується, адже демократизація всіх судових органів в XIX ст. стала поштовхом для подальшого розвитку українських земель і мала дуже важливе значення при становленні цих органів в уже незалежній державі. Досвід безлічі реформувань допоміг створити прокуратуру і адвокатуру в Україні саме такими, якими вони є наразі. Слід зазначити, що процес цей був довгим, але необхідним, щоб зробити судові засідання максимально демократичним, як це передбачає правова і соціальна держава, розбудова якої триває в Україні.

Список використаної літератури

1. Закон України „Про адвокатуру” від 19 грудня 1992 року № 2887-ХІІ
2. Васьковський Е.В. Учебник гражданского процесса. – М.: Зерцало, 2003. – 464 с.
3. Демидова Л.А. Адвокатура в России. – М.: 2006. – 569 с.
4. Ерошкин Н.П. История государственных учреждений дореволюционной России. – М.: Высшая школа, 1968. – 368 с.
5. Іванов В.М. Історія держави і права України (навчальний посібник). – К., 2003 – 410 с.
6. Пашенцев Д.А. Влияние рецепции на генезис правовой системы России // История государства и права. 2009. № 7. - с. 42-45
7. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене та доопрацьоване. – К.: Правова єдність, 2010. - 428 с.
8. Чернуха В.Г. Внутренняя политика царизма с середины 50-х до 80-х гг. XIX в. - М.-Л.: Наука, 1978. – 248 с.